

S temi pripomočki tudi brez težave pokažemo gibanje solnca za druge kraje na zemlji. Zpomniti si moramo, da je tečajna višina povsod jednaka zemljepisni širini ter da stoji polutnik navpično na nebesni osi in tako za različne kraje postavljati obroče. Če preostaje toliko časa in so tudi učenci že bolj razumni, pokaže se lahko solnčna razsvetljava za tečaja, tečajnika in kraje ob polutniku. Vsekako pa se naj pazi, da učenci dobro razumejo navidezno gibanje, ker se šele potem dobro razume istinito gibanje.

Učenci so sedaj razvideli, da solnce dan za dnevom vzhaja in zahaja v drugi točki in da mora poleg dnevnega teka še imeti drugo gibanje, katero se vrši v teku jednega leta. Navidezno letno gibanje solnca se lahko pokaže z oblo, nitjo in prej navedenimi pripomočki. Učenci naj razvidijo, da se pomika solnce v teku jednega leta na nebu v spiralni črti ali kakor vijak. To se tudi dá pokazati z nitjo na oblu.

Na priprostem obzorniku se tudi dá pokazati navidezni dnevni tek lune. Daljše opazovanje lune nam priča sledeče: Akó je sčep prvega pomladanskega dné, vzhaja luna zvečer ob 6. uri v vzhodni točki, kroži potem ob polutniku ter zahaja ob 6. uri zjutraj v zahodni točki. Po dnevi kroži nadalje luna pod našim obzorom ter zvečer zopet vzhaja 50 minut pozneje v točki, ki leži malo bolj proti jugu. Sploh posnema luna v jednem meseci letno gibanje solnca. O drugih luninih pojavih pa pozneje.

Na „priprostem obzorniku“ še lahko razjasnujemo marsikaj, tako n. pr. obzor, poldnevniko in vzporedniko. Razlaganje obzora se olajša, ako postavimo možiceľna v središče.

Koncem početnega pouka naj se zopet ponavljajo razmotrivanja o času. Učenci že poznajo vsakdanje svoje opravilo v različnih dnevniuh urah. Jeden dan se vrsti za drugim, teden za tednom, mesec za mesecem in leto za letom. Tako je bilo v preteklosti in bode tudi v prihodnje. Pravi vzrok ponavljanju teh pojavov pa je gibanje zemlje.

2. Dan in noč.

Učilo: Zemeljsko oblo z navpično osjó.

Na zemeljskem oblu se zaznamuje šolski kraj ali kako večje blizu ležeče mesto s kredo ali pa na ta način, da se zapiči v oblo mali žrebljiček z dobro vidno glavico. Ako pri oknu sije solnce v sobo, postavimo zemeljsko oblo blizu okna tako, da je šolski kraj ravno še v sencí. Sedaj zasučimo polagoma zemeljsko oblo od zahoda proti vzhodu. Kakor hitro je po solnci razsvetljen žrebljiček, vzhaja temu solnce. Pri nadaljnjem sukanji imamo poludne, kadar je žrebljiček najbliže solncu. Solnce nam zahaja, ko stopi žrebljiček zopet v senco; o polunoči pa je žrebljiček najbolj oddaljen od solnca.

Vedno je razsvetljena jedna polovica zemeljskega obla, in ker se suče zemeljsko oblo krog svoje osi, predočuje se na ta način, kako se menjavata dan in noč. Hočemo li to razlagati z lučjo, treba postaviti luč tako pred zemeljsko oblo, da stoji v jednaki višini z oblovim središčem. Pojav ostane tisti, ako se suče solnce krog zemlje ali pa zemlja krog svoje osi.

Knjiga Slovenska

v

XIX. veku.

✱

Beseda v slavni spomin na slovenske zasluge pokojnega kneza in

škofa Lavantinskega Antona Martina Slomškega. Govoril Frančišk Kosar,

špiritval v Marburškem semenišu, o shodu Marburške čitavnice 26. okt. 1862. V Zg. Danici str. 253—272; tiskano tudi posebej v Ljubljani pri J. Blazniku v 8. str. 24.

Anton Martin Slomšek, Fürst-Bischof von Lavant, dargestellt in seinem Leben und Wirken von Franz Kosar, fürstb. Consistorialrath u. Spiritual. . . Marburg, 1863. 8. 326. Druck v. E. Janschitz. To je zlata knjiga, pisana v jeziku nemškem, a v duhu slovenskem (Vid. Jezičnik XXIV str. 20).

Slomšekove Drobtinice za l. 1863: Anton Martin Slomšek, knez in škof Lavantinski, prisednik apostolskega prestola sv. Očeta, meščan Rimski. Spisal Fr. Kosar (str. 133—229). Tiskano posebej, posneto po Drobtinica, v Marburgu l. 1863. 8. 99. Njih življenje in apostolsko delovanje s podobo in posnetim lastnim podpisom (facsimile). Popisal Franc Kosar. Nat. E. Janžič. — Ubožec v nebesih (Drobt. str. 279). — Razun nekaterih dopisov iz Marburga v Zg. Danici: Svobodni tisk in katoliški braveci in pisaveci. Beseda v Marburški čitavnici 22. nov. 1863. Govoril Fr. Kosar (str. 267—284). — „Da važnost svojega predmeta spoznamo, pomislimo naj poprej: I. Imenitnost in moč. II. Pravi namen svobodnega tiska. III. Kako škodljiva je kriva raba svobodnega tiska. IV. Kakošno bodi deržanje katoliških bravecev in prijateljev nasprot svobodnemu tisku. . . Menda bi se to vse dalo povedati v treh stavkih: 1. Ako je tisk svoboden, bodimo njemu nasprot svobodni braveci tudi mi, t. j. ne dopustimo, da bi se neverske, rovarske ali pohujšljive knjige in časniki v katerem koli jeziku vsilovale v naše kraje, v naše hiše. . . 2. Ne podpirajmo ne s peresom, ne z denarjem takih časnikov in knjig, ki so našemu katoliškemu prepričanju nasprotne. . . 3. Komur je dal Bog pisanja dar, naj tega talenta nikar ne zanemarja, nikar ne zakoplje,

ampak naj pridno piše v korist in slavo naroda, države in cerkve itd.“

Drobtinice l. 1864: Predgovor. Spoštuj Očeta Pija IX.: 1. Stiske sv. Očeta. 2. Nezmerna nesreča, ki nam žuga, ako sovražniki sv. Očeta zmagajo. 3. Kako sedanji čas četerto zapoved do sv. Očeta Bogu dopadljivo dopolnovati zamoremo. 4. Kaj je bratovšina sv. Mihaela (str. 1—45). Fr. Kosar. — Pridiga pri vmestenji čast. g. Lorenca Herga za farneštra Lembah'ske fare 13. okt. 1861. Od cerkvenih obredov pri vmestenji farneštrov navadnih (str. 97—110). Kosar. — Zg. Danica: Cerkev in narodi. Beseda v mariborski čitavnici 20. nov. 1864. Govoril Fr. Kosar: I. Narodi pred vstopom v katoliško cerkvo. II. Narodi po vstopu v katoliško cerkvo. III. Narodi po odpadu od katoliške cerkve (str. 270—292). . . „Vsi, narodi vsi nam enoglasno pričajo, da je katoliška cerkva edina prava mati narodov, vredna vse njih ljubezni, vredna vse njih vdanosti, vredna vse njih darežljivosti. Le pagansko umljena, zveržena in ošabna narodnost je bila in je katoliške cerkve sovražnica; nikdar pa ne keršansko umljena in izobrazena narodnost. In ker mi ravno katoliški Slovenci nikdar drugačni kakor le keršanski rodoljubi biti in ostati hočemo, zato se oklenemo ravno mi svoje matere katoliške cerkve z vso močjo in vdanostjo sinovske ljubezni, v njenem naročji hočemo živeti in umreti. Nagovorim tedaj veselo vse verne Slovence in jih pozdravim z radostnim glasom, rekoč: Katoliški Slovenci, Bog Vas živi!“

Danica l. 1865: Za slovo svojemu preč., preljubljenemu duhovnemu vodju, g. Frančišku Kosarju, zdaj dekanu in dušnemu pastirju v Kozjem, o njegovem odhodu Mariborski bogoslovci (str. 52). — Drobtinice l. 1865—1866: Nemila prememba pri vredništvu je XIX. letnik zadrževala, ker so visoko častiti g. Fr. Kosar iz semenišča v drugo službo povzdignjeni bili, ter je tako vredništvo

„Drobtinic“ vsaj za čas urne in krepke roke moralo pogrešati . . . V misijonskih pridigah so nabrale Drobtinice zopet zdrave in tečne hrane, katero so zamerli pastir Anton Martin sami nekdanj ob misijonih ovčicam svojim delili. Nekatere teh predig so bile med spisi Slomšekovimi le osnovane; treba jih je bilo še le izdelati, kar so častiti dekan Kosar celó po duhu Slomšekovem storili; druge so sestavljene iz več osnov istega predmeta (Vid. Predgovor str. III. 104). — Mihael Stojan, knezo-škofijski Lavantinski duhovni svetovavec, dekan in farnešter Braslovški, začasni vrednik „Drobtinic“ (str. 128—182). Fr. Kosar, dekan Kozjanski. — Od kod pri Slovenskih kmetih želja po nemških šolah na deželi (str. 275—280): Vzrok ta so naše zgol nemške uradnije in sodnije in njih nemške pisarnice itd. —

Slomšekove Drobtinice. XX. Letnik. Vredil Franc Kosar, dekan v Kozjem. Izdalo ravnateljstvo Mariborskega semenišča. V Ljubljani 1869. 8. IV. 316. Nat. J. Blaznik. — „Kar zadeva pričujoče Drobtinice, je treba samo še opomniti zastran govorov pokojnega kneza in škofa Slomšeka, da so se popolnoma izdelani našli govori s št. III, V, VII, VIII, IX, X. Drugi govori so bili manj ali bolj obširno le osnovani. Pri nastopnem govoru (št. II) je bil vvod in sklep popolnoma izdelan, vse drugo le v osnovi. To je treba zato opomniti, ker pride gotovo še čas, da se bodo vse dela Slomšekove v celoti izdale, da se bo vedilo, kaj je popolnoma iz Slomšekovega peresa in kaj le nepopolnoma. Da pa podpisani vrednik, kateri te govore za tisk pripravlja — in to delo tudi naprej nadaljevati misli, svoje ravnanje pojasni, pristavlja, da si prizadeva po raznih osnovah, ki jih zastran podobnih predmetov včasih po več nahaja, misli, besede in izraze Slomšekove skerbno pobirati, da kolikor mogoče vsaj duh Slomšekov ostane, ker njegovo pero milote, sladkosti in jedernatosti Slomšekovega peresa ni-

kakor doseči ne more (Predg. IV. prim. str. 3 opazko: Iz nemškega ali po nemškem poslovenjen). — Drobtinice: XXI. L., vredil dr. Fr. Lampe, v Ljubljani 1887. Predgovor str. VII: . . . „Rodoljubnim in vnetim pisateljem, ki so tvarino za ta letnik pripravili, dolžni smo Slovenci zahvalo. Naj omenjam tu posebno preč. gosp. kanonika Fr. Kosarja, ki je vredil 20. letnik ter meni poslal dragocenega gradiva — pripravljenega za naslednji letnik, zlasti iz Slomškove zapuščine“ . . . Gl. str. 45—64 trije govori, iz nemščine poslovenil . . . Vid. str. 65: „Ker se ta pridiga za novo mašo ni nikdar govorila, naj se vsaj natisnjena v Drobtinicah bere, rajnemu — M. Piklu — v spomin, meni — Kosarju — v tolažbo, pa tudi čitateljem gotovo v duhovno veselje“ . . . Drobtinice XXII. L. 1888 str. 1—90 (Poslal preč. gosp. kanonik Fr. Kosar. Govori so ostali, kolikor je bilo mogoče, v prvotni Slomškovi obliki). Gl. tudi „Zbranih Slomšekovih Spisov I. Knj. str. 253 itd. — Sicer je v XX. Letniku 1869 še posebej spisal: Mihael Pikl, infulirani stolni prošt, pervosednik kn. šk. zakonske sodnije, kn. šk. lavantinski konzistorijalni in kerški duhovni svetovavec itd. itd. (str. 123—187). Franc Kosar, dekan. Zlata meša sv. Očeta Pija IX (str. 236—260). Obrazci pogovorov pri učiteljskih zborih v Kozjanskem šolskem okraju: 1. Dvojni namen malega in velikega Berila. 2. Korist in potrebnost nauk v obojnem Berilu zapopadenih za kmetijski stan. 3. Potrebnost pravilne besede in izreke pri šolskem učenju. 4. Kakošno bodi obnašanje učitelja v šoli in zvonaj šole v oziru na novo šolsko postavo od 25. maja 1868. 5. Kako buditi patriotsko čutje že pri šolski mladeži (str. 283—298). Z geslom: „Drobtinice nikakor ne skrivajo praporja svoje stranke, temveč ga s ponosom visoko povzdignejo; zapisane so namreč na njem tri visoko častitljive besede: Katoličanstvo — Narodstvo — Avstrijstvo! in pod

ta prapor vabijo tudi vse ljudske učitelje po Slovenskem“.

Sodeloval je Kosar pri „Slov. Gospodarju“ zlasti tista leta, dokler je vrednik mu bil dr. J. Ulaga; opisoval je na pr. Cerkvene zadeve, o novem letu katoliškim Slovencem v resni prevdarek, o novih postavah vojaških in o pomanjkanju duhovnov, nevarnost in nada, sveto leto in liberalna politika, prijazna beseda našim kerčmarjem, svarjenje pred branjem malopridnih časnikov itd.; sodeloval je pri mnogih katoliških društvih in cerkvenih slovesnostih, pri vredovanju škofijskega lista in razprav iz dekanijskih posvetovanj itd.

Katoliška cerkva in njeni sovražniki. Spisal Fr. Kosar, korar Lavantinske stolne cerkve. Izdalo katoliškotiskovno društvo. Snopič IV. V Mariboru 1872. 8. 127. Nat. J. Skaza. Fazalo: Vvod. Vprašanje I: Ali je cerkva kaj zadolžila, da jo ljudje toliko sovražijo. II. Kdo so sovražniki kat. cerkve in kaj ji očitajo. III. Kakošne dolžnosti imajo katoličani v sedanjem času do svoje cerkve.

Nebeška hrana. Bogoljubnim dušam dana od družbe sv. Mohora. Spisal Franc Kosar, korar stolne cerkve v Mariboru. Del I. V Celovcu 1875. 8. VIII. 407. Nat. tiskarna družbe sv. Mohora. Vvod. O molitvi. Poglavlje I. Pobožnosti za vsaki den. II. Za celi teden. III. Pri prijemanji zakramentov sv. Pokore in sv. Rešnjega Telesa. — Del II. V Celovcu 1877. 8. V. 456. Kazalo: Poglavlje I. Pobožnosti za celi mesec. II. Za celo leto. III. Za razne priloznosti in potrebe. IV. Za bolnike. V.

Za umirajoče. VI. Pobožnosti kerščanskega pogreba.

Kosar je mož, ki svojega katoliškega, slovanskega in avstrijskega značaja nikoli in nikjer ne skriva. Bil je mnogo po svetu, in kadar je bil Slovan na nogah, bil je tudi Slovence Kosar. Tako na pr. na velikem slovanskem popotvanju v Rim leta 1881, na Velehrad l. 1885, v Lurd l. 1886, v Sarajevo l. 1889 o posvečevanju prestolne cerkve presv. Srca Jezusovega. Krasna, prekrasna je labudnica t. j. Slovenska pridiga pri Lurški dupljini o priliki avstrijskega romanja dne 16. avg. 1886, govoril Franc Kosar, korar stolne cerkve v Mariboru. — O dolžnostih avstrijskih romarjev pri Lurški Materi Božji. Premisliti hočemo tri resnice: Mi smo romarji, — mi smo slovanski romarji, — mi smo avstrijski romarji (Zg. Danic. 1886 l. 53 in 1887 l. 1; tiskana tudi posebej). — Tej pridigi se dostojno družji v sklep „Beseda o molitveni družbi sv. Cirila in Metoda, ali ponovljeno vabilo k obilnemu pristopu k tej družbi“. Slavni odbor Mohorjeve družbe je spoznal za umestno, da letošnje Večernice spregovoré tudi besedo o molitveni družbi sv. Cirila in Metoda, in je meni — podpisanemu — besedo ponudil. Zakaj ravno meni? Zakaj letos? In je-li ta beseda sploh potrebna? Te tri vprašanja razpravlja v treh razdelkih Fr. Kosar v Večernicah l. 1887 str. 81—93 ter pravi naposled: „Mohorjeva družba je storila svojo dolžnost, da je to besedo spregovorila; zdaj pa nastopi vaša dolžnost, verni Slovenci! da izgovorjeni besedi daste življenje“.

Književnost.

Jezičnik, knjiga slovenska v XIX. veku, 29. zvezek, spisal kanonik profesor J. Marn, izšla je kot ponatisek iz 31. letnika »Učiteljskega Tovariša«. Ta zvezek je posvečen slovenskim učiteljem, ker je v njem opisano literarno delovanje večinoma učiteljev in sicer so opisani Cegnar, Levičnik, Močnik, Navratil, Praprotnik, Tomšič. S kako natančnostjo g. pisatelj sploh v »Jezičniku« opisuje slovensko lite-

rarno delovanje, ni treba omenjati, saj je vsakemu znano, kdor to knjigo pozna, in iz tega se da sklepati, kakšno zgodovinsko vrednost ima »Jezičnik«.

Popotnikov koledar za slovenske učitelje 1892 s popolnim imenikom šolskih oblastev, učiteljišč, ljudskih šol in učiteljskega osebja po Južno-Štirskem, Kranjskem, Primorskem in slovenskem delu Koroš-